

Gotlands runinskrifter 3

# **Ekeby socken**

**G 226 – G 228 och G 394**

*Helmer Gustavson*

## Ekeby kyrka

*Ekeby kyrka består av ett närmast kvadratisk kor, ett rektangulärt långhus och ett högt och smalt torn i väster. Från 1100-talets slut är den del av tornet som sträcker sig upp till långhusets taknock, medan nuvarande kor och långhus liksom tornets övre del har tillkommit vid slutet av 1200-talet. Kyrkans inre präglas av rika kalkmålningar från 1200-, 1400- och 1700-talen.*

*Ett fragment av en runristad kistformig gravhäll påträffades år 1865 i en grav på kyrkogården. Ytterligare två fragment av samma häll påträffades vid ingrepp i kyrkans mur år 1923. Vid den inre restaureringen av kyrkan år 2004 framkom runinskrifter i putsen i västra delen av långhusets södra vägg.*

### 226. Ekeby kyrka. Nu i Statens historiska museum

Litteratur: F 38, P. A. Säve, Gotländska samlingar (hs R 623:4, UUB), s. 659, Gotland 1864 (hs S 40 o, UUB), s. 33, Reseberättelse 1864 (ATA), s. 336 f.; Månadsbladet 1891, s. 151; H. Hildebrand, Sveriges medeltid, tredje delen (1898-1903), s. 435; S. Ambrosiani, Gotländska kyrkoinventarier (1912), s. 42; C. R. af Ugglas, Gotlands medeltida träskulptur till och med höggotikens inbrott (1915), s. 23 n.1, 79, 89; Die Steinmeister Gottlands (1918), s. 130; Skrivelse 26/6 1923 från Riksantikvarien till pastorsämbetet i Ekeby (ATA); O. W. Wennersten, En märklig gravhäll i Ekeby (i Gotlands Allehanda 29/6 1923); A. Edle, Rapport till Vitterhetsakademien 22/6 1923 (nu i bilagan till Statens historiska museums inventarietkatalog, inv. nr. 8957); Brev från R. Blomqvist till A. Edle 18/9 1923 (ATA); O. v. Friesen, Anteckningsbok, 30/7 1923 (UUB); E. Lundmark, Sveriges kyrkor, Gotland band 1 (1931), s. 462; E. Lundberg, Problemet Hegwald (i Från stenålder till rokokko. Studier tillägnade Otto Rydbeck; 1940), s. 204 ff.; Byggnadskonsten i Sverige under medeltiden (1940), s. 284; Gotlänningen 18/1 1963; E. Gustafsson, En gotländsk gravsten från 1100-talet (i Den ljusa medeltiden Studier tillägnade Aron Andersson;

1984), s. 53 ff.; Th. Snædal, Medan världen vakar. Studier i de gotländska runinskrifternas språk och kronologi (Runrön 16, 2002), s. 107.

**Äldre avbildningar:** P. A. Säve, R 623:4, s. 659, handteckning i S 170:1, nr 5 (UUB), Reseberättelse 1864 (ATA), s. 336 f.; Månadsbladet 1891, s. 152; H. Hildebrand, a. a. s. 436; Gotländska kyrkor i Ord och Bild, s. 262; Die Steinmeisters Gottlands (1918), s.127, fig. 150; Sveriges kyrkor, Gotland band 1 (1931), s. 463, fig. 541; J. Hamner, foto 1923 (ATA); A. Edle, foto 1923 (ATA); H. Faith-Ell, två foton 1925 (ATA); G. Jansson, foton (återgivna i E. Gustafsson a. a., s. 54 ff.).

Tre fragment av en runristad kistformig gravhäll av ljusgrå finkornig sandsten. Det ena som är ristat med runor påträffades 1865 och inköptes av Statens historiska museum 1891. De två andra, varav ett är runristat, framkom 1923 och införlivades med samlingarna i museet efter önskemål till Ekeby pastorsämbete från Riksantikvarieämbetet den 26/6 1923. De tre fragmenten har inventarienumret 8957. Huruvida ett fjärde fragment av gravhällen har funnits är osäkert. I ett brev till A. Edle 1923 nämner R. Blomqvist ett fjärde fragment, som låg i museet tillsammans med de 1923 funna fragmenten och då gavs samma signum som dessa.

Fragmentet från 1865 har längden av drygt 60 cm, medan bredden och höjden vid högra kortsidan är 43 respektive 26 cm. Det runristade fragmentet från 1923 är 57 cm långt och har bredden 34 cm och höjden 20 cm vid vänstra kortsidan. Det enbart ornerade fragmentet har måtten 25x19 cm och tjockleken 12 cm. Det bräcktes bort från det större fragmentet vid framtagandet. Runhöjd 6, 5 cm.

Runföljden 1-12 är ristad på det 1923 funna fragmentet, de återstående runorna i inskriften är ristade i fragmentet som påträffades 1865.

Inskrift (supplerad efter P. A. Säve):

...- : lit × kiera × s-ǫ ...[y]btir × sun sēn...

5 10 15 20

...lit giera stai(n) yptir sun senn(?)...

»...lät göra stenen efter sin son...»



G 226. De bevarade fragmenten av den kistformiga gravhällen. Överst framsidan med runor, nederst baksidan med endast ornamentik. Foto: Bengt A. Lundberg 2007.

Till läsningen: Inskriften börjar vid fotändan. Av runa 1 återstår toppen av en huvudstav. Därefter skiljetecken i form av ett kolon. I 2 l saknas nedre tredjedelen av huvudstaven. Basen av 3 i är bortflisad. 7 e är stungen med en liten men tydlig punkt på huvudstavens mitt. 9 a har dubbelsidiga bistavar. 10 s har formen h. Av runa 11 återstår drygt nedre hälften av en huvudstav. Av 12 a återstår vänstra bistaven och ett stycke av huvudstavens mitt. Resten av runan bort i fragmentets brottkant. På det 3 cm långa partiet av ristningsytan till vänster om 14 b finns inga spår av runor. En punktartad fördjupning till vänster om toppen av 14 b är naturlig. Av 14 b återstår drygt övre hälften av huvudstaven och hela övre bistavsågen och övre ansättningen mot huvudstaven av den nedre bistavsågen. Basen av huvudstaven i 15 t är

bortflisad. Mycket svaga spår av stingning av huvudstaven i runa 22 **e**.  
På det ytskadade partiet efter 23 **n** finns inga spår av ristning.

De äldsta uppgifterna om och avritningarna av det fragmentet som påträffades 1865 ger P. A. Säve i R 623:4, s. 659 och i S 170:5, nr 5 samt i Reseberättelsen 1864. Den utförligaste beskrivningen återfinns i Reseberättelsen: ”Runsten (af sandsten), fragment, 1 aln lång, 16 tum bred och 10 tum hög (eller tjock), den ende Runsten på Gotland (jemte den i Sproge [G 69], som är af sandsten - funnen i April 1865 uti botten af en graf i sydvestra delen af Ekeby kyrkogård; och är a) [syftar på Säves avbildning] med dess 2<sup>ne</sup> stående, 2<sup>ne</sup> curva och ena liggande fält, en framställning af detta Runstens-fragment (hvilket dock icke är så jemnt, utan brustet och skrofligt i begge ändarne), samt b) [syftar på Säves avbildning] en genomskärning af detsamma. Förmodligen har detta stympade block i sin helhet varit en Grafsten af denna här på Gotland alldeles ovanliga form.”



G 226. Teckning av P. A. Säve 1864.



G 226. Teckning av P. A. Säve i S 170.

O. v. Friesen 1923: **lit** × **kiera** × **s[t....** De då nyfunna fragmenten undersökte han inte närmare men anger i sin anteckningsbok den 30/7 1923: ”2 Fragment av gravsten av ljusgrå sandsten. Ett större med runor

och spår av rödmönja på ett ställe. Ett mindre utan runor och ett med mera tvivelakt. spår av rödfärg.”

De på sommaren 1923 funna fragmenten påträffades vid omläggning av taket. Nyfyndet låg i murkrönet i långhusets sydvästra hörn. Uppgifter om fyndet publicerades av Oskar Wennersten i Gotlands Allehanda den 29 juni 1923. Han återger den fragmentariska inskriften med ”efter sin son” och påpekar att monumentet är unikt på Gotland med Sm 83 Vrigstads kyrka och – framför allt – västgötska kistformiga gravmonument som närmaste motsvarighet.

De två runristade styckena av den kistformiga hällen har inte direkt passning till varandra, och delar av deras kortsidor har slagits bort. På det förlorade stycket mellan dem, vilket har varit 10-11 cm långt, har runorna **in** × varit ristade. Om av inskriften endast namnet på fadern och de tre runtecknen på det förlorade stycket har gått förlorade, kan hällen ursprungligen ha varit drygt en och en halv meter lång.

Hur den kistformiga hällens helhetsform har varit är osäkert. Eftersom kortsidorna är skadade, vet vi inte på vilket sätt de har varit utformade eller om de har varit försedda med gavelhällar. En i kyrkan befintlig sekundärt tillformad rektangulär häll har relieforamentik på båda sidor (se fig. 539-540 i Sveriges kyrkor Gotland band 1), vilken har likheter med den på G 86 Stånga kyrkan och G 114 IV Ardre kyrka, men den avviker helt från ornamentiken på G 226. Den har inte utgjort en gavelhäll i monumentet.

Den kistformiga gravhällens mått visar att den har varit trapetsformad och att överdelen har varit lätt sluttande mot den fotända som det 1923 påträffade runristade stycket har utgjort en del av. Inskriften läses alltså från fotändan mot huvudändan. Hällen har varit femfasad. Det nedersta tilljämnade lodräta vänstra fältet har burit runinskriften. På det bevarade välvda fältet ovanför runinskriften syns en växtbård i relief med inflätade eller insnärjda gestalter (en människogestalt, en fågel, en drakgestalt och ett fyrfotadjur). På hällens längsgående ås syns en tydligt

inhuggen växtranka i relief. På det välvda fältet på andra sidan av åsen finns en distinkt reliefhuggen bård av palmetter, som på två sidor omges av solfjäderformade blad, som böjer sig in mot palmetterna. Växterna omges av cirkelband. Den bevarade delen av det lodräta fältet längst ner har en grov streckhuggen yta. Denna bedöms vara ursprunglig och har inte burit någon ristning.

Gravhällens säkert utformade och skickligt huggna reliefornamentik är en framstående stensemästares verk och har av äldre forskare förknippats med gotländsk och fastlandssvensk stensulptur, C. R. af Ugglas a. a. (engelskt inflytande), s. 79 och J. Roosval 1918 (bysantinska stildrag), s. 130, 1955, s. 3 ff. Utifrån ornamentikens utformning, t.ex. de karakteristiskt utformade trebladspalmetterna, balansen mellan relief och reliefgrund och den kvalitativt högtstående huggningstekniken, bedömde Erik Lundberg 1937, s. 204 f. och 1940, s. 284 hällen som ett arbete av anonymmästaren Byzantios. Denna bestämning har styrkts genom Evald Gustafssons beskrivning och analys av gravhällen i *Fornvännen* 184, s. 55 ff. Han ser den som ett verk av stensemästaren själv och daterar den till 1100-talets tredje fjärdedel. Mot bakgrund av Aron Anderssons tolkning av rankdekoren på Botkyrkamonumentet som kunskapens och livets träd i *Fornvännen* 1973, s. 6 och 8 ser E. Gustafsson rankan med de insnärjda gestalterna som en bild av kunskapens träd som band människan i synd och död och palmettbården som en bild av paradiset livsträd, symbolen för det eviga livet.

Den mycket välbevarade reliefornamentiken med bevarade tunna och oförstörda kanter i huggningen på de 1923 påträffade delarna talar för att monumentet från början har stått inne i den äldsta stenkyrkan från 1100-talet. Vid tillkomsten av ett nytt långhus och kor i slutet av 1200-talet har det sannolikt slagits sönder och delvis använts som byggnadsmaterial. Evald Gustafssons uppfattning (1984), att det knappast var av en händelse att nyfyndet påträffades just i sydvästra delen av långhuset, utan berodde på att gravmonumentet ursprungligen stått där, kan ifrågasättas. Gravhällen har förmodligen i stället stått över

en grav i kyrkans östra del söder om dess mittaxel. En sådan placering med hällens huvudända i väster kan ha varit skälet till att hugga in inskriften på hällens norra sida med läsriktningen från fotändan, då det stod klart hur hällen skulle placeras i kyrkan. En ursprunglig placering inne i kyrkan kan förklara förekomsten av de ursprungliga ljusröda färgspår på hällen som A. Edle iaktog år 1923.

Hur mycket som har gått förlorat av inskriften är osäkert. Av inskriftens början saknas namnet på fadern. På det förlorade stycket mellan fragmenten har runorna **in** i ordet **stain** varit ristade. Mer osäkert är det hur mycket som saknas av slutet på inskriften. Möjligen saknas bara ett skiljetecken. I så fall har den döde sonen inte namngivits och inskriften är då av samma typ som på G 112 Ardre kyrka, en runsten rest efter en dotter. Kanske beror avsaknaden av namnet på den döda på att runstenen och gravhällen har gjorts för minderåriga barn.

Inskriften visar ålderdomliga, tidigmedeltida drag som användningen av runor med dubbelsidiga bistavar, en konservativ användning av prepositionen *eftir/lyftir*, belägget i inskriften är för övrigt anmärkningsvärt genom användningen av red-runan, och den tidiga övergången *ft > pt*, och efterställningen av possessivet, vilken är karaktäristisk för missionstidens inskrifter gentemot senmedeltidens framförställning. Om skrivningen **sen**, d. v. s. övergången *i > e* framför *nn*, se Snædal (2002), s. 193 och om skrivningen **kiera** Snædal a. a. 202 f. och s. 222 jämte H. Pipping, *Gotländska studier* (1901), s. 122 ff.

De språkliga och runografiska drag som inskriften uppvisar är inte oförenliga med den konsthistoriska dateringen till 1100-talets tredje fjärdedel.

## **227. Ekeby Annexhemman, "Aik-äng", Ekeby socken. Nu i Gotlands länsmuseum**

Litteratur: F 39, W 6. P. A. Säve, *Gotland 1864* (hs S 40 o, UUB), s. 33, *Gotländska samlingar* (hs R 623:5, UUB), s. 795, *Gutaord XII*, 1873 (hs



R 625:11, UUB), s. 192; Avskrifter av brev från C. Säve till P. A. Säve den 3/6 1875 i P. A. Säve, Gotländska samlingar (hs R 623:5, UUB), s. 729, 19/9 1875 (ib. s. 737), 6-8/11 1875 (ib. s. 740) och 27/12 1875 (ib. s. 745); S. Söderberg, Anteckningar 1891 (i Runor 8, ATA); H. Pipping, Runinskrifter undersökta av H. Pipping år 1902. Nr 5 Ekeby, Ekängen (ATA); S. Lindqvist, Gotlands Bildsteine II (1942), s. 40, n. 1; H. Christiansson, Sydiskandinavisk stil Studier i ornamentiken på de senvikingatida runstenarna (1959), s. 152, 159 (proveniensen här felaktigt Boge kyrka).

**Äldre avbildningar:** P. A. Säve, Gotland 1864 (hs S 40 o, UUB), s. 33, handteckning i S 170:1 (UUB), Gotländska samlingar (hs R 623:5, UUB), s. 795; H. Pipping, foto 1902 (ATA); J. W. Hamner, foto 1922 (ATA); H. Faith-Ell, foto 1925 (ATA); A. Edle, foto 1936 (ATA); I. Andersson, foto 1944 (ATA); två foton av okänd fotograf u. å. (neg 96:26 och 2565:2 i ATA); H. Christiansson, a. a. fig. 122 (proveniensen här felaktigt Boge kyrka).

Runstensfragment av ljusgrå kalksten, som består av två sammanfogade stycken. Nu i Läns museet på Gotlands samlingar under inv. nr. 609.

Fyndet gjordes troligen 1874. Vid fyndtillfället var fragmentet sprucket i två stycken. Dåvarande kontraktsprosten Carl Bergwall i Barlingbo skänkte fragmentet till Gotlands Fornsal den 1 juni 1875. På hösten samma år hittades fragmentet G 228 på samma ställe som G 227.

Uppgiften om fyndplatsen för runstensfragmentet är osäker. Möjligen är den identisk med det nuvarande Ajkhagen knappt en kilometer ostsydost om Stora Röstäde. Enligt P. A. Säve hittades nämligen fragmentet i prästens Ajk-äng på Ekeby Annexhemman, vilken plats torde vara identisk med Aikhagen. Intill Aikhagen i norr och nordost finns fornlämningar i form av ett ca 400 m långt stensträngssystem (fornlämning 19) och husgrunder, en malsten och en stensträng (fornlämning 17), vilket talar för att det här har funnits en förhistorisk bebyggelse.

Fragmentets längd i sammansatt skick 33 cm, bredd 23 cm och tjocklek 10 cm. Runhöjd 4 cm (16 n).

Inskrift:

× -...ms : raþa : kan : furn : u...f-...  
                   5          10          15

...*sim's(?) rāða kann / forn (orð?)* ...

»som tyda kan forna ord (?)...»



G 227. Foto: Bengt A. Lundberg 1989.

Till läsningen: Runorna står fritt i inskriftsbandet med baserna inåt. Nästan alla huvudstavar och bistavar i inskriftens runor har borrarade punkter i sina spetsar. De är djupare än runornas stavar och har sannolikt tjänat som hjälppunkter, när runorna ristades. Sådana borrarade punkter förekommer på flera runstenar i bildstensform. Se Gotlands runinskrifter 2, s. 208. Inskriften inleds med ett skiljetecken i form av ett punktformat kryss vid rundjurets bål. Övriga skiljetecken i inskriften i form av kolon. 5 cm till vänster om skiljetecknet är den övre hälften av en punktförsedd huvudstav av runa 1 bevarad. Resten av runan har varit ristat på ett nu förlorat stycke av stenar, som har innehållit början av inskriften. Före 2 m finns inga spår av någon runa. Det som kan uppfattas som basen av en huvudstav är ena linjen i en tunn slinga, som

har korsat inskriftsbandet. Brottet mellan de två ihopsatta fragmentdelarna går genom nedre delen av 4 **r** och tagit bort den borrarade punkten vid basen av huvudstaven. Det går genom runans bistav och har också tagit bort vänstra bistaven i 5 **a**. En rest av bistavens borrarade punkt är bevarad. En skada i fragmentets kant har tagit bort något av huvudstavens övre del i 6 **p** och toppen av huvudstaven i 7 **a**. Av 15 **u** återstår huvudstaven och övre hälften av bistaven. Vänstra kanten av bistavens nedre hälft och vänstra delen av punkten vid dess nedre spets syns i brottkanten. Resten av runan borta i ett avsmalnande bortslag, vilket gör att ett 7-8 cm brett parti av ristningsytan med plats för 2 eller tre runor har gått förlorat. Av 17 **f** återstår nedre hälften av huvudstaven och nedre hälften av den undre bistaven och övre bistavens ansättning mot huvudstaven. Av runa 18 återstår knappt nedre hälften av en punktförsedd huvudstav.

Avritningen i R 623:5 visar att P. A. Säve har läst inskriften som × **ms : rapa : kan : furn : u...--... I R 625 11** återger han inskriften med ... × **ms : rapa : kan : furn : u ...f--... D**är skriver han också att fragmenten G 227-228 har ingått i samma runsten.

I sin anteckningsbok 1891 återger Sven Söderberg varje runa i inskriften mycket noga med markering av de borrarade punkterna på runorna och med måttuppgift i mm för varje oskadad runa. Han återger inte runföljden, men redovisningen av runorna visar att hans läsordning varit den samma som P. A. Säves.

I sin dokumentation av inskriften år 1902 ger H. Pipping en noggrann beskrivning av varje runa: **ms : rapa : kan : furn :**

O. v. Friesen undersökte och ritade av inskriftens runor den 13/7 1936, men ger inte någon kommentar till dem bortsett från att han anger att det inte har funnits någon borrarad punkt i övre spetsen av runa 12 och 15 och att han grafiskt markerar skadorna på runorna 15-17.

E. Wessén 1944: ...ms : **raþa** : **kan** : **furn** : u... --...- ×

C. Säves glädje över fyndet framgår av hans brev till brodern Per i november 1875. Han skriver: ”Till [prosten] Bergwall, den hedersvännen, skref jag genast ett tacksägelsebref för de vackra Äplena, han sände mig. - Jag nämnde äfven om den dyrbara Ekeby-stenen, samt lofvade 3 kronor för återfinnandet af ännu en bit (med 3-4 ord i *sammanhang*) och 5 kr. för hela eller större delen av återstoden, någhorlunda oskadd. Jag nämnde ju för Dig, att jag blott på de tre orden (raþa kan furn) trodde mig kunna se, att det varit vers.”

Fragmentets form ger inte något besked om runstenens ursprungliga utformning och om det ingått som en del av en runsten i bildstensform eller av en runsten av fastlandskaraktär. S. Söderbergs uppfattning att runorna troligen utgör nedre vänstra sidan av runstenens inskrift beror kanske på att han uppfattat partiet av fragmentet utanför inskriftsbandets båge som ett stycke av stenens rotparti.

Den tvära kurvaturen, som ger ristningen ett kompakt intryck med ett ihoptryckt nosparti, talar snarast för en utformning av fastlandskaraktär. Någon likartad form av rundjurets nos och bål återfinns inte på de fåtaliga gotländska runstenarna. Utformningen liknar de hybridformer av mellanskandinavisk stil som uppträder i vissa ristningar på sörmländska runstenar. H. Christiansson (1959) pekar på likheten av rundjurets utformning på G 227 med den på runstensfragmentet Sö 279 Strängnäs domkyrka (s. 159 i a. a.) och den kvalitativt mindre lyckade runstenen Sö 290 Farsta i Brännkyrka socken (s. 152 i a. a.).

På grund av de tre orden **raþa kan furn** trodde sig C. Säve sig kunna se att inskriften utgjorde en del av en vers. G. Stephens instämde i hans förmodan och rekonstruerade inskriften som en stavrimmad fyrrading: ”Raþi sa maþr / Sum’s raþa kan, / furn urþ / Fulki til min(n)is!” som han återgav med ”Tolke den man (detta), han - som tolka kan / (dessa) forna

ord (verser) till minnes (för ) Fulkir”. Hans rekonstruktion får ses som en obestyrkt hypotes.

I brevet till brodern diskuterar C. Säve slutet av inskriften. Ordet **fulki** kunde vara dativ av ett mansnamn *Fulkir*, isl. *Fylkir* eller en dativ av *fulk*, isl. *fólk* 'folk', d. v. s. 'till minne för folket', vilket har den största sannolikheten för sig enligt Säve. Men andra namn som börjar på *Fu-* kan inte uteslutas. Orden på fragmentet är troligen bara ett stycke av en längre vers och Säve förmodar att det kan röra sig om ett citat ur Eddan eller någon ”forn sång”. Han kan ha uppmärksammat ordföljden och kan också ha associerat till *vel fyr telia / forn spioll fira* och ...*Fimbultýs / fornar rúnar* i *Völuspa* (Vsp 1 och 57).

Den ”agrammatiska” ställningen *ráða kann* med inversion av infiniten talar för att det rör sig om versform. Runföljden **ms** kan ha utgjort en del av en subjunktion i form av en dubbel relativpartikel, som består av relativpartikeln *sem* jämte ett enklitiskt *es*. Ett sådant exempel finns i Eddan, *sems ól Giuki* (Am. 105), men också i versparet *Sa het Aki, / sem's uti fors* i inskriften U 1016 Ärentuna socken, Fjuckby, vilka f. ö. C. Säve behandlade i *Nordisk universitetstidskrift* 3, 1858, s. 92 f.

Uttrycket *forn orð* tolkar G. Stephens förslagsvis som ”(dessa) forna ord (verser)”. Uttrycket förekommer i inledningen till det s. k.

Málsháttakvæði, en skaldedikt i runhent, där diktaren säger sig för nöjes skull ställa samman *forn orð*, vilket med tanke på diktens innehåll torde betyda 'ordspråk eller ordspråksliknande gamla talesätt'.

Förmodligen är den bevarade delen av inskriften en i runstensformlerna ovanlig uppmaning riktad till läsaren av inskriften.

Det är mindre troligt om än inte uteslutet att frasen har ingått i ett avsnitt av inskriften, där det kan tänkas att beröm och lovpris av den döde har kommit till uttryck. I många fall återspeglar sådana delar en viss stilistisk miljö med gemensamma formler. De består vanligtvis av en apposition kopplad till den dödes namn eller till en

släktskapsbeteckning. Ovanligt är att appositionen är utvidgad med en relativsats (F. Hübler, *Schwedische Runendichtung der Vikingerzeit* (1996), s. 57. Men de kan också bestå av en självständig sats, kopplad till minnesformeln (F. Hübler, a. a., s. 127 ff.). Gemensamt för dessa eulogiska formler är anknytningen till förfluten tid genom att de utgör en apposition eller genom att verbet uttrycker förfluten tid.

Huruvida uttrycket **furn urþ** verkligen har ingått i inskriften är osäkert. Vad dess exakta betydelse i så fall har varit är svårt att ange. Det förekommer inte in någon annan inskrift. Om det förekommit i G 227 torde de ha ingått i en formulering som är riktad till läsaren med en innebörd att den som kan *raða forn orð* också kan läsa inskriften på runstenen. I så fall ligger betydelsen inte nära den i uttrycket *raða runar*, som i runstenarnas ristarformel närmast har betydelsen 'ordna, bestämma, avfatta' (M. Källström, *Mästare och minnesmärken. Studier kring vikingatida runristare och skriftmiljöer i Norden*; 2007, s. 196), utan betydelsen i formler med hortativ konjunktiv som i U 729 Ågersta, Löts sn: "*raði drængr / þar rynn se*" med betydelsen 'tyda, tolka'.

Dateringen av G 227 måste ges vida ramar. Runografiskt hör den hemma bland inskrifterna från 1000-talet. Det relativt trubbnosiga rundjurshuvudet med den konkava linjen från örat till nosen och det i det närmaste runda ögat kan tala för en datering till första hälften av 1000-talet.

## **228. Ekeby Annexhemman, "Aik-äng", Ekeby sn. Nu i Gotlands länsmuseum**

**Litteratur:** F 40, W 24. P. A. Säve, *Gotland 1864* (hs S 40 o i UUB), s. 33, *Gotländska samlingar* (hs R 623: 5 i UUB, s. 795, hs R 625:11 ("Gutaord, XII, 1873") i UUB, s. 192 f.); S. Söderberg, *Anteckningar 1891* (i Runor 8, ATA); H. Pipping, *Runinskrifter undersökta av H. Pipping år 1902. Nr 6 Ekeby, Ekängen* (ATA); S. Lindqvist, *Gotlands Bildsteine II* (1942), s. 40, n. 1.

Äldre avbildningar: P. A. Säve, a. a.; H. Pipping, foto 1902 (ATA); A. Edle, foto 1936 (ATA); I. Anderson, foton 1944 och 1961 (ATA).

Fragment av runsten. Tillfört Gotlands fornsal 1875 (nr 15 ?). Det är inte helt säkert att fragmentet har ingått i samma runsten som fragmentet G 227, varför det här redovisas under eget inskriftsnummer.

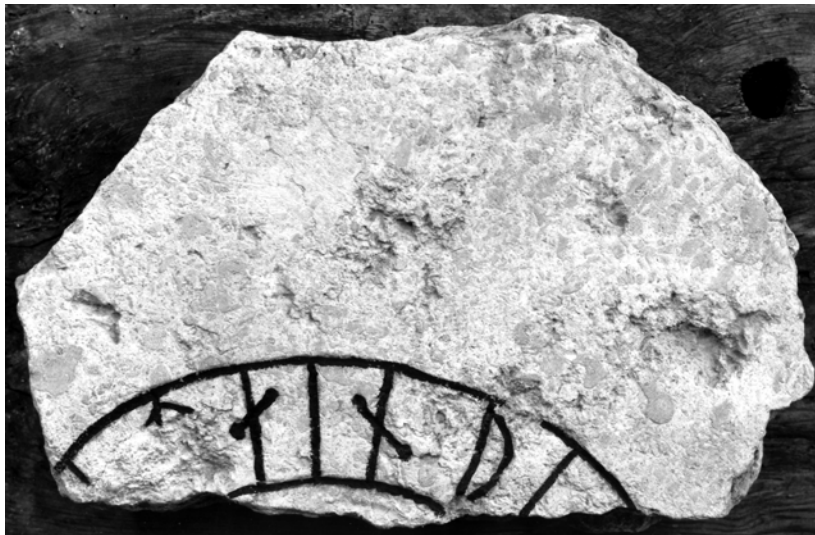
Fragmentet är av ljusgrå kalksten. Längd 34 cm, bredd 23 cm och tjocklek 10 cm. Runhöjd 5 cm. Inga av fragmentets kanter är ursprungliga utan är brottytor med rå karaktär. I det bågformade inskriftbandet på ristningsytan finns sju delvis skadade runor. Bistavarna i **t**-, **a**- och **n**-runorna har borrarade punkter vid sina spetsar.

Inskrift:

...- **tain** : **þi**...

...*stain þinna*...

»...denna sten...»



G 228. Foto: Bengt A. Lundberg 1989.

Till läsningen: Av runa 1 återstår 2 cm av toppen av en lodrät stav, sannolikt ett led i en **s**-runa. Resten är borta i brottet och på grund av vittringsskador i brottkanten. Av 2 **t** återstår toppen av huvudstaven och högra bistaven och vänstra bistavens ansättning mot huvudstaven. I det

vittrade partiet till höger om 5 **n** finns rester av ett skiljetecken i form av ett skadat kolon. 6 **p** är vittringsskadad, runans nedre del är borta i brottet. Det samma gäller den nedre delen av 7 **i**. Därefter inga spår av runor.

Enligt P. A. Säve (hs R 623:5, s.795) hittades fragmentet på hösten 1875 på samma ställe som G 227 och infördes till Gotlands fornsal. Om fyndplatsen skriver han att ”Gamla, ännu levande Lindarfve-mors far har hittat denna Runsten, hvarest (vid tunen åt *Lilla Rödståde*) synas några gråstenar i en rundel, hvilket skall utmärka stället.” Om ytterligare uppgifter om fyndplatsen se G 227.

I sin dokumentation av inskriften år 1902 ger H. Pipping en noggrann beskrivning av varje runa och läser: **stain : pi**.

O. v. Friesen granskade fragmentet i Fornsalen i juli 1936 och ritade av runorna. Av den första runan har han markerat övre delen av första ledet och ett stycke av andra ledet i en **s**-runa och återger båda bistavarna i 2 **t**, där huvudstavens nedre hälft markeras som skadad. I övrigt läser han på samma sätt som Runverket 1982. E. Wessén läser 1944 de två första runorna med tvekan som **s** och **t**.

Fragmentet har förmodligen utgjort en del av en runsten i ”uppländsk” runstensstil. Runformerna och bistavarnas borrhade ändpunkter talar för en datering av G 228 till sen vikingatid.

### **394. Ekeby kyrka**

**Litteratur:** Helmer Gustavson, Rapport till Riksantikvarieämbetet 17/1 2008 (ATA).

Vid restaureringen av de inre delarna av Ekeby kyrka påträffades den 18 mars 2004 inskrifter med runor i putsen i långhusets sydvästra vägg. Runorna har ristats in i den torra väggputsen.



a. En övre rad med runor är ristad i putsen på sydvästväggen 142 cm över golvet och 55 cm söder om hörnet till tornrummet.

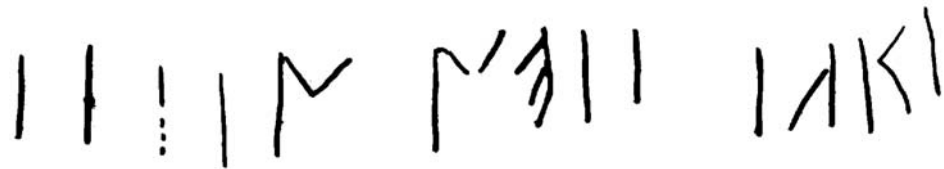
Inskrift:

---is-o---a-i

5 10



G 394a. Foto: Bengt A Lundberg 2003.



G 394a. Renritning: Helmer Gustavson.

Till läsningen: Till vänster om 4 i syns tre otydliga huvudstavar. Den första huvudstaven består av 3 cm långt lodrätt streck. Där finns inga spår av någon eventuell bistav. Mitt på huvudstaven av runa 2 finns en grund punkt, möjligen en stingning. Runan läses i så fall **e**. Från huvudstavens mitt i runa 3 går ett delvis skadat, grunt och otydligt streck snett nedåt höger. Strecket kan ha varit en ensidig **n**-bistav. 5 **s** är ett gotländskt **s** med tredje ledet ristat snett uppåt höger. Runa 6 kan uppfattas som en **s**-runa. Den har samma form 5 **s**, men de nedre spetsarna av andra och tredje ledet träffar inte varandra. Runa 7 uppfattas som en ojämnt ristad **o**-runa. Runorna 8 och 9 består av mycket grunda lodräta streck. 4 cm till höger om runa 9 finns möjligen ett ytterst grunt lodrätt streck, inga spår av någon eventuell bistav. 11 **a** har en överlång ensidig bistav snett nedåt vänster. Till höger om huvudstaven i runa 12 anas en vinkel som, om den är avsiktlig, kan vara rester av en **b**- eller **r**-bistav. Inga spår av någon eventuell bistav vid 13 **i**.

Inskriftens uppställning med spatium mellan runorna 5 och 6 och 9 och 10 talar möjligen för att den har bestått av tre ord, osäkert vilka. De första fem runorna kan knappast ha utgjort namnet *Iesus*. I runinskrifterna uppträder former av detta namn med skrivningarna **iesus**, **giesus**, **gisum** (oblik form) eller **gesus**.

b. En mellersta rad är ristad 119 cm över golvet och 72 cm söder om hörnet till tornrummet.

Inskrift:

**þus---her- -b·þip - - bi**  
           5      10      15      20



G 394b. Foto: Bengt A Lundberg 2003.



G 394b. Renritning: Helmer Gustavson.

Till läsningen: Basen av 2 **u** borta i en liten flagring. Övre delen av bistaven kan inte med säkerhet iakttagas. Tredje ledet i 3 **s** ristat snett uppåt höger. Efter 3 **s** anas tre ytterst grunda och diffusa lodrät streck, av vilka det tredje möjligen är rester av en **u**-bistav. Genom detta parti

av inskriftsytan går en kraftig lodrät spricka. 8 **e** tydligt stungen med en punkt. 9 **r** är ristad upp och ner ("stupruna"). Runa 10 består av en lodrät huvudstav, som inte når ner till skriffältets baslinje. Den avslutas med en 1,5 cm långt vågrätt ristat streck. Topparna av de lodräta stavarna i runorna 11-12 är borta i en vittringskada. Möjligen anas en rest av en **l**-bistav invid toppen av runa 11. 13 **p** grund men säker. Till höger om 13 **p** ett skiljetecken i form av en tydlig rund punkt något under halv runhöjd. 14 **b** grund men säker. 16 **p** grund men säker. Övre hälften av huvudstaven i runa 17 skadad av bortfall av puts och av en diagonal spricka. Denna har också skadat toppen av huvudstaven i runa 18. 19 **p** som är ytterst grund är stungen med en litet lodrätt streck i den övre öglan. Den nedre delen av bistaven endast bevarad i form av punktartade fördjupningar. Runa 20 består av en 5 cm lång och tydlig huvudstav. Inga spår av eventuella bistavar. Därefter inga spår av ristning i den ganska jämna inskriftsytan.

c. Den undre raden, 112 cm över golvet, 83 cm söder om hörnet till tornkammaren.

Inskrift:

**s-ubatu-----sun**  
           5      10      15



G 394c. Foto: Bengt A Lundberg 2003.



G 394c. Renritning: Helmer Gustavson.

Till läsningen: På mitten av huvudstaven av runa 2 finns en triangulär fördjupning som förmodligen är en skadad stingning. Bistaven i 4 **b** grund med säker. Huruvida en ytterst grund mjuk rund fördjupning i den övre öglan är en stingning kan inte avgöras. Den ensidiga bistaven i 5 **a** grund men säker. Den ensidiga bistaven i 6 **t** tydlig. 7 **u** grund men säker. Nedre hälften av huvudstaven i runa 8 mycket grund. På platsen för en för en dubbelsidig bistav snett uppåt vänster snett nedåt höger över huvudstaven finns en diffus ritsa, som kan vara en rest av en bistav. Inga säkra spår av någon bistav snett nedåt vänster snett uppåt höger. I runa 9 är övre hälften av huvudstaven tydlig, nedre hälften är otydlig. Strax nedanför huvudstavens topp finns en bistav ristad snett nedåt vänster, och parallellt med denna finns möjligen svaga rester av en bistav snett nedåt vänster från huvudstavens mitt. Runan har varit **t** eller möjligen **o**. Av runa 10 är nedre hälften av huvudstaven borta och övre hälften anas endast i en vittring och i en tunn spricka i putsen. Huruvida de lodräta stavarna 11-12 bildat en **u**-runa kan inte avgöras. Avståndet från runa 11 till runa 10 är drygt 4 cm, från runa 12 till runa 13 **s** 5 cm. Det finns inga spår av runor på dessa partier. 14 **u** är grund men säker, likaså 15 **n**.

Runföljderna i den övre och mellersta raden är alltför fragmentariska för att ge en grund för en säker tolkning. Början av inskriften i den nedre raden återger möjligen ett forngutniskt *Si upp at...* ”Skåda uppåt, på det att...” Att inskriften skulle återge en uppmaning *Si up att augun run* ”Skåda uppåt, på det att ögonen må finna ro”, som återfinns i putsinskriften G 139 Halla kyrka, tillåter inte 13 **s**, som är säker, och en supplerad runföljd **uhon** för forngutniskans *augun* ’ögon’ är mindre tilltalande. Att inskriftens första runor skulle vara en onöjaktig skrivning av Sabaoth (Herren Sebaot) är inte sannolikt. Inskriftens tre sista runor kan möjligen stå för (*Guðs*) *sun*.